

ЭНЦИКЛОПЕДИЯ

Нам улуунун хаһыата — 1935 сыл алтынны 5 күнүгөр төрүттэммитэ

Тыл — омул баар-суох сыаннаһа уонна быстыспат бэлиэтэ. Хас биірдиһи норуот бэйэтин ураты майгынаах культураны, үгэстэрин, тылын харыстыыр сувереннай бырааптаах.

Саха Республикатын Тыл туһунан Сокуонуттан

КИМ ТӨҥӨ ОТТОННО?

От ыйын 24 күнүгөрү туругунаан Үөдэй нэһилиэгэ 177 тонна оттонно. Хомустаах нэһилиэгэ лаппа үчүгэй балаһыаньаа — 363 тонна оту чөмчөттө, үүнэн иһэринэн графигы 131 бырыһыан толордо, ол иһингэр «Нам» УПХ 333 тонна оттонно, графигын толоруута 260 бырыһыанга тэҥнэстэ.

Партизан нэһилиэгэ 56, Хамабатта нэһилиэгэ 46, Хатын Арыс нэһилиэгэ 317 тонна оттонно, ол иһингэр кэтэх хаһаайыстыбалар 300 тоннаны оттоон, үүнэн иһэр графигы 133 бырыһыанга толорору ситистилэр.

Бөтүг нэһилиэгэ 50, Модут нэһилиэгэ 130 тонна оттонно, ити барыта «Модут» ГҮП үлэһиттеринэн бэлэмнэнэ.

Хатырык нэһилиэгэ 30, Түбэ нэһилиэгэ 221 тонна оттонно, иһингэр 116 тоннатын бааһынай хаһаайыстыбалара, 105 тоннатын кэтэх хаһаайыстыбалара кэбистилэр, Түбэ ыаллара графигы Үүнэн иһэринэн толоруулар 283 бырыһыанга тэҥнэстэ.

Көбөкөн уонна 2 Хомустаах нэһиликтэрэ туһаанаарынан баара-суоһа 20 уонна 25 тонна оттоохтор.

Салбаг нэһилиэгэ 15 тонна оттоох, атын нэһиликтэртэн сыһынаралар — чахчылар суохтар.

УЛУУС ДЬАҤАЛТАТЫГАР

КОРЯКИН Д. Г. ДИСЦИПЛИНАРНАЙ ЭППИЭТИНЭҤИИ ТУҤУНАН

Бырайақтыр — былаан-ныр архитектурнай бюро үлэһиттерин 1997 с. бэс ыйын 3 күнүгөрү аһаас суруктары уонна 1997 с. от ыйын 4 күнүгөрү уопсай муньахтарын 11 №-дээх бортокулларын ис хобоонорунан улуус дьаһалтата ИСУ начальнига Корякин Д. Г. үлэһит сирингэр өрүү арыгылырын уонна Армениятан сылдыр туттааччылары кытта өйүн сүтэриэр диэри арыгылаабытын туһунан иһитиннэрилиннэ.

Үөһээ этиллибит чахчыларга олобуран дьаһаһабын.

Үлэһит сиргэ арыгылааһыны өрүү таһаарынын иһин профессиональнай этиканы күүрдүбүдүк кэһини — бэдэрээччүттэри кытта арыгылааһын иһин, сулууспалыыр сирин туһунаны уонна баһаартан сэрэхтээх буолуу быраабалларын өрүү кэһинилэри таһаарытын иһин КЗОТ 135 ыст. олобуран ИСУ начальнига Корякин Даниил Гаврильевичка кытаанах быгыбары биллэргэ.

Нам улуунун дьаһалтатын баһылыга А. Н. ЯДРЕЕВ. 1997 с. от ыйын 18 к. 80 лс №-дээх.

Сэрэдэ, от ыйын 23 күнүгөрү, улуус дьаһалтатын актывай саалатыгар республика правительствотын председателин солбуйааччы Р. Ю. Шипков саалаттан «Нам улууну 1997-98 сс. айылҕа гааһын туһаныга баар проблемалары быһаарыга варианттар уонна иһинки сайыннары суоллара» диэн боппуроска киһи ыгырылаах муньах буолан ааста. Улуус дьаһалтатын баһылыга А. Н. Ядреев мустубут дьону билиһиннэрдэ уонна бу муньахтан улуус экономическай, социальнай өттүнэн сайдытыгар чопчу быһаарылар ылынылалларыгар эрэнэрин биллэрдэ.

Улууска газификация хаамытын баһылыгы солбуйааччы В. М. Максимов кэспэстэ. Киһи 1995 с. айылҕа гааһын туһаныга муньахтар улуус кэспэстэ. 1996 с. Салбаг нэһилиэгэ 100% гааһынан оттукка кирибитин, Хамабатта 80,3% Никольскай 58,2%, Нам 37,3% гааһынан оттулларын билиһиннэрдэ. Владимир Макарович салгы Таастаах нэһилиэгин бийыл газификациятын ситэрингэ 3 млрд. солк. наадатын эттэ. кэспиклээх өртүгэргэ Үөдэйгэ, Хатырыкка тийэр газ магистралын тардыны туруоруута.

Нам селотун баһылыга И. С. Протопопов кылгас иһитиннэригэр ааспыт сылларга уулуссаларынан турбалар тардыга дьон төлөөбүт харчытын төттөрү биэрини, улуус киһингэр гааһы киллэри сыанатын нэһиликтэри кытта тэҥнирирдэстэ. Бу сылга газификацияга 6 млрд. 265 мөл. солк. үлэ бардына силигэ

УЛУУС ДЬАҤАЛТАТЫГАР

„Үп көстүү—газ уота кытыастыа“ диэтилер газоиктар

«Сельстройгазификация» дирекциятын генеральнай директора Иванов В. И. ааспыт 1996 сылга республика үрдүнэн газификацияга 44 млрд. солк. көрүлбүтүнэн намнарга 5 млрд. 67 мөл. 300 тыһ. солк. бэриллибитэ диэн бэлиэтэстэ. Бийыл республика үрдүнэн 30 млрд. солк. бэриллэхтээх. онтон Нам улууну 4 млрд. 770 мөл. тиксэр. «Сыл бастакы агарыгар 2 млрд. 300 мөл. солк. үлэ барда. Үп суоһунан бэдэрээччүттэри—«Учур» ПКФ, «Намгазстрой» КСМК уо. д. а. толору кыахтарын туһамыһыт. Ити бириччинэн Таастаах нэһилиэгин бийылгы былаантан туоратан сиппэтэх үлэлэргэ болгомтону уурдубут—ол эрэн правительствоттан, Ил Түмэнтэн саатар 10 млрд. с. үбү эһи көрөллөрүгэр эти киллэрэбин, Таастаахха 3 млрд. солк. наада, гааһы киллэрингэ, ону гарантия буоллаһына оноруохха сөп».

Валерий Иосифович Үөдэйгэ диэри газ трассатын туһунан кэспэтин тураарда диэн эттэ. 1 Хомустаахха диэри бырайыага баар, ол кэһинэ тобоостоох кэмгэ Үөдэй трассатын документациятын оноруохха сөбүн бэлиэтэстэ.

Нам—Хатырык газовой магистралга 36 млрд. солк. эрийиллэр, үп суоһунан ити кыаллыбата кестөн туар суол. Маны атын варианты

нан барыахха сөп диэн В. И. Иванов санаатын биллэрдэ. Ол курдук «Намгазстрой» КСМК күүһүнэн хоту өттүгөр сылга 3-4 км, баран араа баар бөһүөлктэри барыларын гаазка холбуур сөп буолуо. Эмиэ үп суоһунан бийыл Искраны тохоттор ордук, манна эмиэ 3 млрд. солк. наада эбит. Уопсайынан үбүлээһини 2 төгүл улаатыннардактарына 2000 сылга улууну олорчутун газка көһөрүүхкэ сөп диэн түмүктэстэ.

Хас да сыллааһыта омул сириттэн адалан полиэтиленовой турбаларынан газка холбонууна эксперимент барбыта, Итини санатан туран «Горное дело» чинчийэр институт директорын солбуйааччы, техническай наукаларга доктор С. Н. Попов манньк турбалары миэстэтигэр онорор барыстааһын, тупсабайын сиһилии ырытта. Савва Николаевич стеклопластиковай турбалары миэстэтигэр онорор барыстааһын, тупсабайын сиһилии ырытта. Полиэтиленовой турбалар 40 сылга диэри тулуйадлар. Савва Николаевич стеклопластиковай турбалары онорон атыга таһаарарга үлэһитлэрин билиһиннэрдэ. «Ингатех» фирма генеральнай директора М. Е. Васильев ити турбалары көрдөрдө уонна кэспэстэ.

«Северная трасса» инвестиционной компания директора И. П. Платонов Нам

улууну газ баллоннары уонна массыналары гааһынан заправкалыр станцияны аһарга үлэ сабалана диэтэ. Улуус уонна село дьаһалтала утары баран улаастага быһаарыллыбыт. Балабан ыйын 1 күнүгөрү диэри бүтөн-оһон үлэһит кириэхтээх. Итинник станциялар Дьокуускайга, авиапорка уонна Горнай Бэрдигэстээһэр үлэһит кириэлэрэ былаанналар.

«Газпром» АО кылаабынай инженерэ И. А. Корнев улуус кыһын сууккага 260 тыһ. кубометр гаһы оттоодитэ. Сылга 205 мөл. кубометрга тэҥнэһэр. Онон иһинкигэр туттар газыт кэмэйин чуолкайдаан диэн этии киллэрдэ. Эмиэ итинник хабааннаах, ол эрээри сэрэтэр соруктаах «Ленагаз» АО генеральнай директора К. С. Федоров улуус 2,5 млрд. солк. иэстээх олоорун эттэ. Үлэһиттербит 8-ты ый хамнаһа суох олоороллор. Онон кыһын кэлэрин кэтэспэккэ иһи төлүүргүтүгэр», — диэн быһаччы этилээх киһи буолан биэрдэ.

Биһиги өттүбүттэн Искра нэһилиэгин баһылыга Федоров Д. П., Намнаабы педучилище директора Иванов В. П., «Намгазстрой» КСМК начальнига Федоров А. А., «Техкоммунэнерго» улаастагы директора Волох Р. З., улуус дьаһалтатын ИСУ начальнига Корякин Д. Г., Көбөкөн нэһи-

лиэгин баһылыга Потапов В. Е. кэспэтигэр кытыннар. Бары да газ кириэр-гэр, үп-харчы кестөрүгэр бабаларын биллэрдилэр.

«Учур» ПКФ генеральнай директора А. А. Бессмертной бэйэтин этигитгэр газификация үлэтин улуус бэйэтэ ыллаһына нолуоктан кириэр үп, хамнас харчыта миэстэтигэр хаалара ордугун бэлиэтэстэ.

Муньааха депутаттарбыт Е. М. Ларионов, А. Н. Жирков кыттыны ыллылар. Егор Михайлович бийыл М. К. Аммосов 100 сылын юбилейынан сибээстэн Хатырыкка газ магистралын тиэрдингэ үлэ хайаан да бардына табыллар диэтэ.

Түмүккэ Р. Ю. Шипков газоиктар үчүгүйдик үлэһиттерин бэлиэтэстэ. Таастаабы өһиһил бүтэрэргэ, Хатырык магистралын чаһынан 10 күн иһинэн «Газпром», «Ленагаз» АО «Сельстройгазификация» дирекцията отчуот онорон түһэрэллэригэр, 2000 сылга диэри гааһы туһаны кэмэйин сүтөтүүргэ, өрүс унуор нэһиликтэргэ газоконденсаты туһаныга толкуйдуурга, полимернай турбалары учуонайдар салгы сиртүрүлгүгэр о. д. а. чопчу сорудахтары биэрдэ.

Технардар бу да сырыга ууну-хаары эрдиттэ, чуолкай кэспэтилээх, тыллаах-өстөөх дьон буолалларын көрдөрдүлэр. Этэргэ дылы, «сүрэх бабатын сүһүөх эрэ уйдар», биттэр үп-харчы кэмгэр быһаарылынар сана үйэбэ оһох оттор диэни умнуо этибит.

В. КАСЬЯНОВ.

СИР — ОЛОХ, БЫАН ТӨРДӨ

Ходуһаны, бааһынаны бааһынайдар баһылыыллар

Бөтүг нэһилиэгэр билиһини туругунаан 30-ча бааһынай хаһаайыстыба баар. Бийылгы сайынга сөһү аһылыгын бэлэмнээһингэ бари бааһынай хаһаайыстыбалар бэйэлэрин кыахтарынан окко тэрээһиннээхтик киридилэр.

Арыы, кытыл сирдэргэ от үүммэтэбинэн алаас сиртэн от үлэтин сабалаатылар. Ол курдук Арыылаах, Кураанах, Өрдүөлөөх курдук улахан алаастары бааһынай хаһаайыстыбалар оттоон бүтэн бу нэһилиэгэ арыыга, кытылга киридилэр. Улахан, элбэх киһилээх бааһынай хаһаайыстыбалар: «Далбар» (салайааччы Лукина В. И.), «Дэһиний» (сал. Прокопьева Е. П.), «Тэтим» (сал. Попова В. Н.). Арыылаах алааска оттоотулар, Сидоров В. Н. («Өрдүөлөөх») бааһынай хаһаайыстыба) Өрдүөлөөх алааска хаһыс да сылын оттуур. «Выдан» (сал. Сивцев Н. П.) алаас сирдэрин оттоон бүтүлэр. Атын хаһаайыстыбалар кытылга арыы сирдэргэ оттуу сылдыллар. Сылгыһыттар кытыһан Баакыччага көһөн кириэн оттоон эрэллэр.

Бийылгы от үлэтигэр бааһынай хаһаайыстыбалар буоланнар, урукку сыллар кур-

дук буолбакка, бары кэриэтэ бэйэлэрэ тэриһэн киридилэр. Урут биһир КИП директорун, инженерни кэтэһэр буоллактарына, билигин бары көхтөөхтүк тэриһэн киридилэр. Ол гынан баран кэжкэ ыарахаттар бааллар: бастакытынан, санга тэриллибит бааһынай хаһаайыстыбага урукку КИП эргэ техникалара түбэһэн саһаас чаас булууга ыарахаттары көрүстүлэр. Иккиннинэн, уматык боппуруоһугар ыарахаттар бааллар. Үсүнүнэн, окко кириргэ өйүө, ас-үөл ыалларыгар үп-харчы суоһа улахан мөһүдэри үөскэттэ.

Бу улахан үс ыарахаттары бааһынай хаһаайыстыбалар кимнэх да соннобокко, урукку курдук киһи да кэ-

тэспэккэ бэйэлэрин кыахтарынан быһааран сөһү аһылыгын бэлэмнэргэ үлэһит сылдыллар.

Чааһынай отчуттар бары оттуур ходуһаларын кэмгэр булан үлэһит сабалаабытара. Чааһынай дьон трактордаах дьону кытта сирэй дуоһаардаһан отторун оҕустараллар. Ол курдук чааһынай дьонго Сивцев Н. П.—И. Уваровский И. Д. шасси тракторынан оһсон биэрэллэр. Слепцов П. К., Филипов А. И. «Беларусь» тракторынан оһсоллор. Онон чааһынай отчуттарга техника көмөтө баар дикхкэ сөп. Билиһини кэмгэ этэргэ дылы, бэйэ-бэйэбэ көмөлөһөн, күүс-көмө буолан оттооххо эрэ табыллар. Ону нэ-

һилик дьонго сөпкө өйдөөн от үлэтигэр кыайалларынан бэйэ-бэйэлэригэр көмөлөһөн оттообуттара иккис сылыгар барда. Бу үтүө үгэһи өссө салгыт тутуһан үлэһит саһаалаахтар.

Бүтэй өрөмүөнүгэр учаастагынан бааһынай хаһаайыстыбаларга сыһыанан өрөмүөнү ыттыбыт. Сирдийэ бөлүмүгэр «Синикэ» бааһынай хаһаайыстыба (Ильин К.С.), «Тэтим» сылдыбыттара. Тийэн киллэригэр Бочкарев С. Н. «Т-150» тракторынан үлэһиттэ, киһинэхэ Кугданов А. М., Лукин С. С. көхтөөхтүк көмөлөһөн кэмгэр матырыяал баар буолбута. Атын хаһаайыстыбалар өрөмүөнгө сылдыбыттара.

Нэһилик кырдыбаастара

кырдыбаастар сөбүлэһиттерин председателэ Кугданов М. Ф. салайытына икки сиринэн арыттаах мөһтө онордулар. Намтан оттуур кырдыбаастар Бочкарев В. М., Лукин И. Г., Васильев Н. Н., Павлов М. М. бүтэй аанын онорон дьону үлэбэ көбүлүүргэ төһүү күүс буоллулар.

Өвүруот үлэтигэр «Силис» бааһынай хаһаайыстыба (сал. Необутов С. Н.) хортуоспуй, хаппыска ыһытын үлэтигэр сылдыр. Бу хаһаайыстыбага кыра (арыыах киһилээх) бааһынай хаһаайыстыбалар кыттыһан үлэһиттэр. Билиһини туругунаан үлэ куһағана суох, Макаров А. М. салайааччылаах «Сулгур» хаһаайыстыба сизэмэ (эбис) үүнэригитигэр үлэһит.

Түмүктээн эттэхкэ, Бөтүг дьонго-сэргэтэ сөһү аһылыгын бэлэмнээһингэ бари көхтөөхтүк үлэһиттэр. Баар ыарахаттары учуоттаан, ону аахсыбакка үлэ үгэһигэр сылдыллар.

И. КАЙГОРДОВ, Бөтүг нэһилиэгин баһылыга.

НАМ УЛУУҔУГАР ҮӨРЭБИРИИ 125 СЫЛА

Оскуолам—олобум быстыспат сорбото

Нам орто оскуолатыгар 5-с кылаастан үөрэммитим уонна 1952 с. бүтэрбитим. Аппааньттан Хамафаттаттан сатыы сылдьан, кыһынны тогнохпутуна, сиппиттэн хаппыт лэппиэскэ тоорохойун ылан сизн ириэрчир этибит да, куһарана суох үөрэнэрибит. 8-с кылааска үөрэнэ сылдьан Муся Эверстова, Ганя Касьянов уонна мин үчүгэй үөрэнээччилэр ахсааннарыгар кириэр, оскуола знаматын иннигэр хаартыскаҕа түспүттү уонна бырааһынныктарга үчүгэй кинигэлэринэн бириэмийэ ылаттырыбыт. Билигин биридии бэйэлэрэ туспа суоллаах интэриэс, бэйэлэрин предметтерин баһылаабыт учууталлар О.В. Шапошникова, К.П. Суздалов, Н.А. Нифонтов, В.А. Хаклева уо. д. а. үөрэппиттэрэ. Математика алын кылаастарга үрдүк ирдэбиллээх, дьонунук ылынарылаахтык кэлсири Саха АССР үтүөлээх учуутала И.И. Шапошников, үрдүк кылаастарга дириж билилээх саха интеллигенэ Г.А. Прыдзеников үөрэппиттэрэ, математик буолар дьылҕабын быһаарбытара.

1956 сыллаахха Дьуускайдаабы пединституту бүтэрэн, Хамафатта ситэтэ суох орто оскуолатыгар икки сыл үлэлэн баран, оскуолабар үлэли кэлбитим. Бастакы сылбар И.И. Шапошников баара, уроктарбар сылдьан сүбэ-ама биэрэрэ.

Кылаас салайааччытын быһытынан 4 кылааһы нитэн, олох суолугар үктэнэрбитим. Олорорум билигин ситэн-хотон араас үлэни буолан үксүлэрэ дьэ-уот тэринэн, сир-майгы да өртүнэн дьонго сирдэрбэтэр, билигин олох сиринэн олоролдор. Олор истритиргэр Колесова Т.П. — профтех үөрэхтэрин туйгуна, Попов Н.Н. — Саха Республикаһын културатын үтүөлээх үлэнигэр, Прокопьева Л.А. — «Үлэбэ килбиэнин иһин» медаль кавалера,

Леонтьева А.И. — Россия үөрэриитин туйгуна, Александров П.П. — туустуу маастара, Матвеев Н.Н. — республика бастакылартан биридэс тэринэн 10-тан тахса оҕону дьэ кэргэнгэ ылан нитэ сылдьар уо. д. а.

Үөрэппит оҕолорбуттан Жиркова Марианна кыһыл көмүс, Суздалов Саидал үрүн көмүс медаллары ылааларын туһугар бэстии сыл үлэлэспитим. Билиги оскуолабытыгар өр сылларга физик кылаас үлэлэспитэ, онно чабылхай оҕолору хомуйан, бэртээхэй учуутал И.И. Оконешников үөрэтэрэ. Онон миң үксүн оротук үөрэнэр оҕолорго үлэлэспитим, ол да буоллар оҕолор билилэрэ чинг буоларыгар кыһалларым.

Үлэм таһынан общественнай үлэбэ кыайарбынан кытта сатыырым. Ол курдук хаста да наороднай сэтээтэлиин талыллан, суут үлэтигэр кыттыбытым, агитзаларга агитатор, секретарь уонна быбар комиссиятыгар чилиэниин араас үлэлэри толорбутум.

Быйылгы үрэх дьылыгар үлэлэспитим 41-с сылын түмүктэтим, оскуолам миэхэ иккис дьэбиэни буолар, оскуолам—олобум быстыспат сорбото. Өр сылларга биликкөрүү өртүнэн байытар бэртээхэй коллегаларбынан А.А. Далбасва, П.А. Ушницкай, С.К. Рехлясова, О.С. Птицын уо. д. а. алтынан, биригэ үлэлэспитин астынабын, сылайдахха — саныйдахха сэргэхситэр эдэр эрчимнээх математиктарбар З.Д. Назарова, Е.Е. Колмогорова, Л.С. Рехлясова, А.Г. Беляева уонна өйүүр администрациябар — А.С. Попова, А.П. Попова, Я.Е. Старостина махтанабын.

П. Д. БАИШЕВА,
үлэ, тыыл ветерана,
Россия үөрэриитин туйгуна,
10.06.97 с.

Үлэбэ дьулуурдаах коллектив

Оскуолабыт 125 сыла, Чабылхай М. Аммосов төрөөбүтэ 100 сыла. Бу юбилейдаах оскуола аанын аһан, учуутал быһытынан үлэбин саҕалаабытым 30 сыла.

Бу билиги Сахабыт сиритэр баар оскуолалартан бири кырдыастарга эдэр ыччаты үөрэттигэр, кэрэбэ, үчүгэйгэ иттигэр баай, үтүө үгэстэрдээх оскуолаҕа киминэн даҕаны, хаһан даҕаны үлэлэн ааспыт дьон бу күннэргэ бэйэлэрин дьоллоорунан аарыналлар.

Эдэр специалист быһытынан үлэбин саҕалаабыр кэммэр аҕалы болдомтолоох сыһааннарын, көмөлөрүн иһин бу оскуола коллективыгар, чуолаан директорбар Романов С.С. идэбинэн биригэ үлэлэспит аҕа табаарыстарбар Кириллин С.Г., Ли-фу С.И. махтанабын, сүгүрүйэбин.

1968-69 сылларга кылаас салайааччытынан, оскуола профсоюзнай ко-

митетын председателинэн үлэлэспитим. Үөрэппит оҕолорум билигин үлэни дьон, ийэ, аҕа буолан үчүгэйдик сылдьалларыттан ылаханник астынабын.

Ити кэнииттэн 15 сыл устата советскай, комсомольскай, профсоюзнай, партийнай үлэбэ үлэлэн баран оскуолабар директорунан 1983 сыллаахха ананан кэлбитим. Урут үлэлэспит коллективим дьонно мингин салайааччы быһытынан өйдөбүттэрэ, бу үлэбэ дьобурдаах, эппитинэстээх, илээх коллективы 1985 сыла дьылы салайбытым.

Ити кэмгэ оскуола оҕолоро бэйэлэрин бэйэлэрэ салайынылара, үөрэх процесин активизациялаһын, учууталлар иделэринэн «старшай учуутал», «методист» ааттары иҕэрини, үөрэби сыаналааһынга «процентоманияны» утары охсуһуу күөскэ ытыллар кэмнэрэ этэ.

Солбуйааччыларым, завучтар Дьячковская Н.Г., Попов В.А. бэйэлэрин үлэлэригэр айымньылаахтык, үрдүк эппити нэстээхтик сыһааннаһалара. Оскуола нитэр-үрэтэр үлэтигэр партийнай тэрилтэ (Попов Г.Н.), профсоюзнай комитет (Адамова Л.П., Слепцова Р.П.), комсомольскай тэрилтэ (М.Жиркова), пионерскай дружина (Сивцева К.Я) оруоллара, көмөлөрө ылахан этэ.

Оскуола иһинэн ытыллар производственнай үлэлэргэ, оҕолор сайынны сыһыаннаһарын тэриигэ учууталлар олус актыыбынайдык кытталлара.

Үлэлэн ааспыт сылларбар киһи, салайааччы быһытынан үлэбэр улахан көмөлөспүт биригэ үлэлэспит коллегаларбар Кириллин С.Г., Марков Н.Ф., Игнатев И.П., Оконешников П.П., Адамова Л.П., Попов Г.Н., Федорова В.М., Ядрихинская А.Г. уо. д. а. улахан махталбын тиирдэбин.

Үлэбэ дьулуурдаах, иделэригэр бэринилээх Нам орто оскуолатын коллектива оҕолору иттигэ үөрэттигэ өссө да үрдүк ситиһилэни дьэ бигэ эрэллээхпин.

С. Д. СВЕШНИКОВ,
1983-85 сылларга Нам орто оск. директора.

Барытыгар сахалыы үөрэнэрбит

Мин 1 кылааска ити билигин амбулатория буолан турар дьэбэ 1927 с. үөрэнэ кирибитим. 1-3 кылаастары биригэ кылааска холбоон, Евдокия Дмитриевна Азарова, Прокопьева үөрэтэрэ. Онтон ылата 7 кылааһы бүтэриэххэ дьэри элбэх учуутал үөрэппитэ. 1933-34 сс. үөрэх дьылыгар 7 кылааһы орто үөрэнэччинэн бүтэрбитим.

Онно учууталлар эдэр, саҕа педтехникуму бүтэрэн тахсыбыт дьон П.П. Оконешников, И.Д. Винокуров, Е.О. Ядрихинская, Ив. Ин. Шапошников уонна совпартоскуоланы бүтэрбит Е.С. Сивцев — Чоппоо Тыгыскай, кэлин Таллан Бүрэ буолбут пост үөрэппиттэрэ. Ол саҕанаабы кэмнэри өйдөөтөххө, олус кэрэ, үөрүү-көтүү, оҕо саас сыллара ааспыттар эбит.

Билиги үөрэнэр кэммит «актуализация» дьэи период түбэһэн, бары предметтери сахалыы үөрэтэрбит. Нуучча тылын

уроугар нууччалыы үөрэнэрбит, ол иһин нууччалыы ааньна билбэт, сатаан суруйбат дьон 7 кылааһы бүтэрэн тахсыбыппыт, ол онугар олох сайдыытын сахалыы быһаарарбыт. Ол курдук сорох оҕолорбут сурук-сүт, суотчут буолан барыттар, оттон билиги педтехникумга үөрэнэ кирибиппит. Сорох 7 кылааһы бүтэрбитэр онно оҕоор ыраах тыа нэһиликтэригэр учууталлы барыттар. Ол дьон саастара улахан буолан, олобу кытта тэҥнэ хардылыһыллара, ол гынан баран биликкөрүү чычааһа ханна барыаҕай?

Билиги 7 кылааска Гав. Инн. Эверстов, Вас. Ив. Ядреев, Анна Ив. Ядреева, Ст. Иванов, Анисия Попова уо. д. а. бааллара.

Петр Иннокентьевич Сивцев,
Намнаабы кыраайы үөрэтэр музей олохтоочута, бастакы директора,
10.09.72 с.

Учууталларбын субу курдук өйдүүбүн

Нам оскуолатыгар 1937—39 сс. 6—7 кылаастарга үөрэммитим. Оччолорго иппит-үөрэппит учууталларбыттан субу курдук өйдүүбүн Иван Инн. Шапошниковы, Георгий Георгиевич Потаповы, Константин Иванович Гороховы, Евгения Михайловна Туралысованы, Григорий Алексеевич Лазаревы.

Иван Иннокентьевич математиканы биэрэрэ. Үөрэтэр предметин олус билэр быһылааҕа. Хаһан да учебниктан, конспектан көмөлөһүннэрбэккэ, олус өйдөбүллээхтик быһаарара, кэлсиэрэ. Оҕону сангаран буйбат, хардыһан көрдөгүнэ сөп буоларбыт.

Георгий Георгиевич наһа холку, оҕолору таптыгы сылдьар, кинини оҕо барыта сөбүлүүрү. Хаартыскаҕа түһэрттирэр, мускаҕа үөрэтэрэ, араас тыаһы-ууһу холбоон, оркестр тэрийэн оонньоторо.

Константин Иванович оҕоҕо бигэ-таҕа билигин биэрэри ситиһэрэ. Олус үчүгэйдик, өйдөбүллээхтик кэлсиригэр өйдүүбүн. Географияны, зоологияны үөрэтэ турдагына, кылаас иһэ уу-чумпу буолара.

Григорий Алексеевич эдэр, иккис-үһүс сылын үлэлиир быһылааҕа. Алгебра, геометрияны үөрэппитэ, сүрдээх кыһаньылаах учуутал этэ. Би-

пуруостары биэрбиттэрэ. Кырдык да оҕо комсомол чилиэнэ буолбутун, кини үрдүк чинэстээгин, эппиттээгин өйүгэр-саһаатыгар бигэтик тутаргына үөрэтэллэрэ.

Билиги кылааспытыгар иккис сыл хаалбыт оҕону өйдөөбөппүн. Переменаһы үчүгэйдик атаарарбыт. Үксүн маассабай оонньуулары оонньуурбут, оччотооҕу үчүгүлэри үчүгүлүүрүбүт.

Пионер эрдэхпинэ сылы-хотуу Анна Бурнашева дьэи кыыс кэлэн баһаатайдыра. Арааһы кэлсиэрэ, сбордары көрдөөтүк ытарбыт. Оччотооҕу кэмгэ этэн-сагаран, аны санаатахха, пионерскай үлэни билэр, саҕаан тэрийэр талааннаах баһаатай эбит.

Оскуолабыт киниг, сыр-

дык, улахан да этэ. Билиги арҕаа урук кылаастарга үөрэммиттит. Гаврильев Н.С. — Хатын Арыы сэбиэтэ, Колесов М.Я. — райком инструктора, Анна Ив. Захарова — Нам орто оскуолатын учуутала, Анна Ег. Эверстова — Хатын Арыы дьэи сэбиэдиссэйэ уо. д. а. кытта үөрэммитим. 7-с кылааһы бүтэрэн баран, сорохпут Дьукуускайга техникумнарга үөрэнэ барыппыт, сорохпут 8 кылааска үөрэнэ хаалбытара.

Елена Кирилловна ПОПОВА,
начальная кылаастар учууталлара,
«Бочуот Знага» орден кавалера,
СССР үтүөлээх учуутала.

Олобу тутуу бастакы хардыылара

Нам оскуолатыгар 1926-27 сс. үөрэх дьылыттан 1933-34 сс. үөрэх дьылыгар дьэри үөрэммитим. Граф Бизергин таһыттан Харыйа Бэрбик дьэи сиртэн сылдьан үөрэммитим. Ара Кириэс анныттан Федор Сергеевич Дьяконов учууталы кытта көрсөн аргыстаарым. Кини Кыһыл Дьэрибинэттэн хасыанка сьарҕалаах атыннан сылдьара.

Үөрэххэ сылдьан бастаан аэроплан — самолету көрбүппүн өйдүүбүн. Собуруу дьэикиттэн халлаанга туох эрэ кесту-буугэр оҕолор: «тураах, тураах» дэстилэр. Онтон өр-өтөр буолбата, аэроплан көтөн кэлэн, дьэрибинэни иккитэ үстэ эргийэн барбыта.

Мин үөрэнэр сылларбар Советскай былаас билиги республикабытыгар саҕа олобу тутуу бастакы хардыылара этэ. Оччотооҕу оскуола учууталларын итэр-үөрэтэр үлэлэрэ эргэ олобу эһиңгэ, саҕа олобу тутар сокуоннары норуокка тарҕатар сыллаах ытыллар. Оҕолорун таһараны, ойууну утары испэктээкиллэри көрдөтөрөлөрө, көрөөччүлэр дьэи тоҕору мусталлара.

Үөрэнэ сырыттаһына оскуолаҕа «Боссоойко. Артемьев бандыыттар иһэр үһүлэр» дэстилэр. Онно улахан кылаас оҕолорунан дружина тэрийэн, оборона оҕосту-буттара, Петр Шапошников (Бөтөкө) уонна Егор Корякин салалталарынан таһара дьэитин уонна балыһа арҕаа өтүлэригэр саах балбаа-быһан киһи угуобун таһынан ытылаһар баррикада оҕорбуттарын көрө этибит. Кыттар этилэр үөрэнээччилэр: Касьян Ядрихинская, Илья Винокуров (Таныы уола), И.Д. Винокуров (Чабылдан) уонна кини

убайа, Василий Сивцев, Роман Ощепков уо. д. а.

Оскуола оҕотунан улахан дьону ликбэстэргэ үөрэтэллэрэ. Мин 5-6 кылаастарга үөрэнэ сылдьан Нырээйик, Харыйалаах, Аппааны дьоннорун үөрэтэриим. Ааҕарга — суруйарга үөрэппит дьоннорум кэлин артыалы салалтар-тэрийэр дьон уонна сэбиэттэр буолу-лаабыттар. Холубур, Винокуров Сергей Авксентьевич, Винокуров Кузьма Иванович, Эверстов Ник. Ив., Эверстов Егор Елис., Винокуров Ром. Кирилл., Пономарев Федор Ив. уо. д. а.

Хотону дьэиттэн араары културнай революция биригэрүгэ этэ. Оскуола үөрэнэр оҕолорунан, учууталларынан эһилиэннэни өйдөтөргө улахан политической маассабай үлэни ытыттарара. Үөрэнэр оҕолоох дьоннор дьэиттэн хотоннорун бастакынан араарар этилэр.

Оскуолаҕа учууталлар «Сталин 6 суол ыйыта» дьэи кыра кинискэтин нойооусу үөрэтэллэрэ, ону оҕолор эһилиэннэнигэ таһан, ааҕан биэрэ-бит. Ол дьың партиа социализмы тутар программа этэ.

Кыһыл оҕоһунан сизэмни государствога туттарыны учууталларбытын кытта баран көр-сөрбүт, тэрийсэрбит.

Дьэ ити курдук, оскуола итэр-үөрэтэр үлэтин оччотооҕу саҕа олобу тутууга олобуран ытар этэ. Ол иһин оскуола оҕолоро, ыччаттар артыалы тэрийингэ, үөрэбэ суоҕу үөрэхтэһингэ актыыбынайдык кытталлара.

Гаврил Ильич ЭВЕРСТОВ,
1934 с. выпускник,
учуутал.

1997 СЫЛ — М. К. АММОСОВ СЫЛА

Дьонун сорук суолугар

20 сыллаабыта биһир дойдулаахпыт биллиэхтээх Государственной деятель М. К. Аммосов олоһун үлэһэбит Оройуон дэринэн айанныр чинэскэ тиксибитим.

Оройуон (уруккунан) араас тэрлэтэлэртэн наарданан түмсүбүттү. ИДьМ отделилтан миэхэ эппиттэрин саарбахтаабакка ылыммытым. Бу сири-сибирни сиксинэн, орто дойдуну улаатынан Москвада диэри баран кэли туһунан балай да сырдатыллыбыта. Бөлөх комиссара, ол кэмгэ редакция үлэһитэ Осипов И. В. суоллаабы бэлиэтээһиннэрэ урукку аатын «Ленин суолун» уон биһир нүөмэригэр тахсыбыта. Онуоха хаһыат редакциятын ССКП Саха сиринээһи обкома сэмэлээбитэ. «Кыымга» «Сүрүн хайысхаттан туораан» диир төбөлөөх кириитикэ бэчээттэммитэ, Иннокентий Васильевич суруйууларыгар ахтыллыбатах, өйбөр хатаммыт быстах чахчылары санатыгарга холоннум.

АТТАНЫЫ САХСААНА

Ыксалынан булуллан хамылыбыт түөрт «Урал» мотоциклларга олорон бастаан Хатырык ыһабыттан атырдылыбыппыт. Максим Кирович төрөөбүт өтөбүтүнэн дьор ылан уктубуппут. Көлөлөрбүт эргэлэр. Биһир эрэ танык. Ол иһин бөлөх командира Осетров Ю. С., механик Павлов А. М. өрөмүгүнэ сүпсүгүрэллэр. Ыксалан Нам ыһабыттан атырдылыах иһиннэ бырабыллыбыт «Урал» мотуорун булан, үрэйэн тиэммиттэрэ. Ити кэлин элбэхтик абыраабыта. Коляскалар толорулар: бадаккаттан аһыар иһиккэ диэри өрөһөлүү симиллибиттэрэ.

ЭНСИЭЛИТТЭН АРАХСЫЫ

Өрөгөйдөөх ыһах, ыалдытымсак Нам сирин түһүлгэһиттэн —парка стадионуттан күн арбаалыта тахсыбыппыт. «Намцы» диир биэс сэргэлээх суруктаһыгар бастакы саахал—сцепление прона быстыыта. Ол курдук көлөөскөлөөх тэрлэлэрбит утуу-субуу моһуоктаан, кэники биһир тэрүт батынан, быанан соһуллан, кнэһэ хойут Якутскай ипподромун булбуппут. Манна туристар республикатаабы түмсүүлэрэ олохсуйбут. Онон намнар балааскаларыгар хонон баран сарсыарда өрүһү туораан сыналданнаах сырын ылыгын тутуһуохтаахпыт.

ТУЙМААДАБА ОЛОРУУ

Сарсыардаттан моһуоктамыт мотуордаахтары оҕостобут. Командирбыт Юрий Сергеевич ол кэмгэ ДОСААФ, билигиннэн ОСТО председателэ комитетын «Москвич» массынатын комсомол райкомун секретара Гаврил Местниковка туттарбыт. Киһилэр бу 4 көлөөһэлээхтэринэн Якутскай базаларын кэрийэллэр. Сапчаас көрдөһөллөр. Күһү быһа бадьыстаһан биһир хаарбах ат иһин ылбатыбыт. Үрэллэн-булаллан олоһорбут кыбыстыыта да бэрт. Саатар, коляскаларга «Якутия-Казакстан—Киргизия—Москва» диир суруктарбыт аһара дэргэллэр. Ону слет кыттылаахтара көрөн сэнээрэллэр.

ТУУНҮ ТӨННУУ

12 вольтаах генератор хантан да көстүбэтэ. Мин служебнайбыттан баран ыларга тыл көтөбүөн. Төннө сылдыһыны ким да билбэтин, көрбөтүн туһугар түүн үөһүнэ Иннокентий Захаровтыын «Москвичынан» атахтардыһынныбыт. Киһи саамай эдэрбит. Граф Биэрэгиннээһи СПТУ-ну бүтэрбитин кэинэ дьобурдаах үөрэнээччини маастарынан хаалларбыттар. Мотоциклбын илдэ хаалбыт сотрудник Владимир Сидоровы үһүгуннаран туох буолбутун көрсөт, генераторын үһүлүбүт. Сайынныгы түүн сырдык, кылгас. Мотопробекка атырдылыбыттар төннүбүттэр диир сурах тарҕаммыт үһү.

ДЬУЛАЙБАТ ДЬУЛУУР

Көлөөхтөрүн көрдөрбүт көлөлөрүнэ айанныртытан хайабыт да чадыбыт. Бары оҕосто-өрүттэ охсон иһинбит диир дьүккүһүргэ тиһэбит. Мундуйдааһын, мунчаары суох. Ким даһаны төннөр дьунан өйүгү да баттаппат. Бу баламат быһыы буолбатах. Дьонун соругу, үрдүк итэбэли толорууга дьулуһуу. Инньэҕынан үйүлбанаах, туналбанаах улуу Эбэбиндигуордаан үһүн айан суолугар үктэнибит. Иннибитигэр туох күүтэрий? Хайдах сырыы буолар? Этэйгэ эргийэн кэлэн Энциэли хочотун булуохпут дуо?

ЫРААХ ЫРЫ ТЭЛИИ

Осетров Ю. С. уонна Павлов А. М. массыына перегонугар Большой Невсрэгэ хастыыта да тиэстибиттэрэ. Онтон атыттар республикабыт хорук тымырын маннай сыһабыт. Дистанцияны тутуспака кый мырах куотуһуу, алдынан олоһоруту төннөр көрдөөһүн, ааһааччы транспорт быһылы булдуһаныгар авария ситуациятыгар кириини. Бу барыта айаһаны, буһуу-хатыы арахсыпат сорбото. Үс мотоциклга иккилин, биһиргэ соботох киһи олорон мискиллэр. Көһүтүлүбэтэх арахахтартан ыгыллан кыйыттан ылыы баар. Онон психологической совместимонунан көрөн экипажтар чиллэттэрэ уларытыһаллар.

А. НОВГОРОДОВ, 1977 с. мотопробег кыттылаабы. (Салгыыта бэчээттэнэ).

Нолуок төлөбүрдэригэр иэс—1761 мөл. солк.

Нам улууһугар государственной налоговой инспекция 1997 сыл бастакы анарыгар хонтуруоллаабыт үлэтин туһунан манныгы иһитиннэрэр. Бюджеттар барыллаанын аабылары толоруу: мөл. солк.

Барыл	Дьиннээбэ	%	
Үп кириитэ барыта	10987	8683	80
о.и. федеральной бюджет республиканской бюджет улуус бюджеттар	1923	554	29
	134,9	914	68
	8729,6	7215	82
Нолуоктар көрүннэринэн:			
барыстан	1217,5	664	54,5
физ/сирэйтэн, подоходной НДС-тан	6076,4	5262	86,6
	1485,9	927	62,4
сиртэн туһаны төлөбүрд.	166,1	207	124,6
о.и. ойууртан	104,2	84	80,6
сир нолуога	57,5	140	243,5
мал-сал нолуога	642,1	390	60,7
о.и. предпринимелартан физическэй сирэйдэртэн	628,8	383	60,9
Государственной пошлина	13,3	7	52,6
Транспорт нолуога	8,6	7	81,4
Испиирдээх утаһынан эргинэргэ быраап иһин лицензионнай хомуур	110,4	110	100
	1,6	34	21 төг.

Атын налоговой төлөбүрдэр уонна олохтоох хомуурдар 1078,9 1148 106,4 Барыллаанын аабылар ордук толоруллубатылар, бастатан, подоходной нолуокка 814 мөл. солк. Тыа хаһаайыстыбатын предпринимеларын реорганизациятынан уонна сана бааһынай хаһаайыстыбалар үөскээһиннэринэн удуус 6 млрд. солк. ордук хамнаһы сүтэрдэ, итинтэн ситтэрэн удуус бюджетын дохота 600 мөл. солкуобайы.

Иккиннэн, барыстан нолуок 553,5 мөл. солк. ситэ толоруллубата, ити ааспыт сыллааһар 345 мөл. солк. абыһах. Ити быйыл эргинэр предпринимелар дохоттарыттан нолуок тохтолууллубутун кытта сибээстээх, бааннартан ураты барыстан нолуок төлүүр биһир да предприниме хаалбата.

Бу сылга үп кириитэ сүрүннээн иэстэри төлөөһүн суотугар кирирдэ.

НДС-ка нолуок 558,9 мөл. солк. ситэ толоруллубата. Ити туохтан таһыста? Федеральной бюджет 849 мөл. солк. ситэ толоруллубатаһын аюугар. Төлөбүр уу харчынан ытылларынан сибээстээх, предпринимелар үптэрэ суоһунан харчыта суох хардары аахсыылар ытыллыбаттар.

Государственной сыналдаах кумаарылартан дохот нолуога 370 мөл. солк. толоруллубата (барыллаанын 373 мөл., дьиннээбэ 3 мөл.), барыллаанын бастакыттан да сөбө суоһа. Бу дьыл ыам ыйыттан ыла улууска сыналдаах кумаарыларынан операция ытыллыбат.

От ыйын 1 күнүнээһи туруунан нолуок төлөбүрдэригэр иэс 1761 мөл. солк. тэҥнэстэ, о.и. федеральной бюджетка 483, республиканской бюджетка 672, улуус бюджеттарга 606 мөл. солк. Улахан иэстээхтэргэ кириисэллэр: Намнаабы ДРСУ—290, «Сахателеком»—203, улуусПО—125, «Быйаһа» АО—118 мөл. солк. Кириэр үптэн иэс ылар иһээтэ 20 бырыһыан. Нолуоктар көрүннэринэн иэс маннык туруктаах: барыстан—298, НДС ка—804, айылҕа ресурстарын туһаныыга—156, малгасалга—132 мөл. солк.

Бюджетка иһи суох оҕорор сыалынан налоговой

инспекция 1859 мөл. солк. сууммалаах иһи ылыгы 147 инкассовой поручениени толордо, иэстээх 11 дебитордарга 180 мөл. солк. сууммалаах эбэтэр 15 бырыһыан.

Иэстээх нолуогу төлөөччүлэргэ 2100 мөл. солк. сүүм-маба 19 ирдэбил ытылыына, 520 мөл. солк. баба өтүһүн сабылыына, Иһи сабыыга 270 мөл. солк. мал-сал хаайылыына (ООО «Алаһа» —67, АО «Лесопункт» —34, «Хатын Арыы», «Көбөкөн» КП-лар—90 мөл. с.), 6 предпринимелар 47 мөл. солк. уу харчынан баара ытылыына. 7 предприниме малын-салын хаайарга матырыйааллар Саха Республикатыгар налоговой полиция управлениетыгар атырдылынылар.

РФ Президенин 18.08.96 с. 1212 №-дээх Ыһаабынан иэстээх 18 предпринимега сөт аһылыына. Налоговой законодательствоны кэһин иһин 108 предприниме сөттарынан операция тохтолуунна.

Сыл саһаланыытыттан иһи төлөөһүнэ иэстээхтэри кытта 35 төгүл налоговой инспекцияга бэсидээһини барда. Үөһэ ыһылыытыттан дьаһаллар түмүктэригэр улуус-ПО иһэ 540 мөл. солкуобайтан 125 мөл. солк. тийэ абыһаата. Намнаабы маһы таһастыыр комбинат иэстээхтэр испиирэкэрттэн таһыста.

Бюджеттар дохоттарын толорор сыалынан налоговой инспекция УИДьО-ны кытта маннык үлэһити ытта: — предпринимательской үлэһит дьарыктанар, ол эрээри налоговой инспекцияга учуокка турартан куотунар дьоннору бэрэбизрээһини—40, ол иһигэр учуокка турартан куотунааччыта— 2, ыстарааптыыр санкцията 4,1 мөл. солк.

— алкогольной бородууксууһуны батары уонна лицензионнай хомуурдар олохтоомтук бэрээдэктэрин туһууну бэрэбизрээһини—8, 8 түбэлтээбэ кэһин баара быһаарылыына, ыстарааптыыр санкцията 4,5 мөл. солк. госторгиинспекция органныгар 8 матырыйаал бэрилиннэ.

— рынокка, ону тэҥэ маассабай эргинэр иэстээлэргэ 8 төгүл бэрэбизрээ, рейдэ ытылыына, эргиннэн дьарыктанар 60 гражданин бэрэбизрээһинэ, 25 кэһин түбэлтээбэ баара быһаарылыына, 13,4 мөл. солк. ыстарааптыыр санкцията аабылыына.

Налоговой инспекция 8 предприниме сөттарын бэрэбизрээтэ, тематической бэрэбизрээ 46-та ытылыына, 54 предпринимелары документальной бэрэбизрээһинтэн төлөбүргэ эһин 1110 мөл. солк. аабылыына, итинтэн ыстарааптыыр санкцията 674 мөл. солк. Нолуоктар көрүннэринэн: барыска 770, малга-салга 156, предпринимеларынан физическэй сирэйдэртэн тутулуубут подоходной нолуок 170 мөл. солк.

Налоговой инспекция учуотугар нолуогу төлөөччү—404 юридической сирэй турар, киһилэртэн 54-рээ араас нолуоктарга докумуонунан бэрэбизрээһинэ, 111-рээ подоходной нолуокка, 47 предпринимега кэһин баара көһүнэ. Предпринимелар сайлааччыларыттан 39 киһи административнай эппиитинэскэ тардылыына уонна 14 мөл. солк. административнай ыстараап түһэрилиннэ, о.и. 7 мөл. солк. ытылыына.

01.07.97 с. турруунан налоговой инспекцияга нолуогу төлөөччү—физическэй сирэйдэр, предпринимателлэр 242 учуокка тураллар, киһилэртэн 144-дэ бэрэбизрээһинэ, 49 кэһин баара арылыына, 40 мөл. солк. подоходной нолуок эһин аабылыына.

Ирина ГУЛЯЕВА, Нам улууһугар государственной налоговой инспекция начальнига.

КҮННЭТЭ КӨРӨР ДЬОММУТ

Норуотун туһугар

Киһи үйэтэ мунгутаан сүүс дьылларынгар тиһээччи саха дьонуттан ахсааннаах. Итиннэ да сорох дьоло суох өттө тиһэбит.

Мин кэпсир киһим үйэ анара олоһорута оробуона от ыйын сэттис күнүгэр туолла. Агата 2 Көдөһүтүн, ийэтэ Салбантан төрүттээхтэр. Ол дьон үүттүгэниэх олохтоох, үөскүлэн төрөөхтөөх Үөдэй сиригэр олохсуйан, уон оһону төрөппүттэригэр билгин оһобос түгэбэ, этэргэ дылы саһыһа буора— баара-суоһа биһир кыыс Варвара Романовна Полищикова ордон, бу кэпсээни төрөттээтэ. Обувтартан төрөөн, Полищикова буолуута киһи буолар төлөкөтө тардан, хаһаангыта эрэ Хамабатта колхоз эрдэһинэ биһиги уолбут—сүүрбүт— көппүт түргэн массыына көлөлөөх И.И. Полищикова кэргэн кэлиһиттэн Полищикова буолубта.

Варя төрөөбүт нэһилигэр 8 кылааны бүтэрэн, Намга салбаан, орто үөрэһи-билиһин ылар. 19-таах кыыс комсомольскай путивканан Никольскай сайылыгар—Түөһэйгэ ананан кэлиитигэр биһиги уолбут—уол оһото Уйбаан Уйбаанабыс суоппар киһи көһөрөн аһала сылдыан, тапталлаһын таба көрөн тайаммыт. Таптал обургу таарымтата өр көһүтэртэ, биһиги уолбут сүгүн нэрэн аһалан, Хамабатта детсадыгар үлэбэ анатар. Маннай утаа нээнкэлиир.

Ол саһана Анисия Семеновна Егорова—бэйэбит кыыспыт сэбидээсидиэр кэмэ этэ. Эдэр киһи билиһиннэ-көрүүтүн кэһитинэн, кэтэхтэн итээччи үөрээбэр биэс сүл үөрэһин бүтэрээт, 1974 с. кыһын ортотуттан сэбидээсидиэр. Сити сылтаныла билигэһингэ диэри элбэх дьону кытта алтыһан, 20 сүл үстата сүрүннээн биһир үлэбэ сылдыар. Ити быһыгар үс сүл итээччинэн үлэлиир.

Урукку «улуурбут» кэммитигэр 75 миэстээбэ 80-га тийэ оһо ыксалаһара. Оччолорго оһолохтортон харды ылбаттара. Дьэ ити көрдөр, дьиннэн «улуурбатах» эһиппит, хата коммунизммит кэһин ааспытын билбэтэхпит. Оттон билгин баара-дуоһа 56 оһото тийдэһинэ баһымыа. Ити олохтоо хаамытын көстүүтэ. Итиннэхэ сэбидээсиди буруулааһа суох.

Быйыл детсадтарын тиэргинигэр эмтээх оттору үһүнэ ыстылар: зверобой, календула, ромашка. Ити оторунан айах сайбанарга эти-хааны чөбдигирдигэр туһаналлар. Оһө суурайан иһэргэ туттулар туһалаах оттору ыһыммыттар. Урукку өттүгэр биһиги детсадтынан эмтээх оттору ыспат этилэр, итинтэн буһуурбаан, сылын аайы ыһар булуоһу-тарыгар эрэнэһин. Аны «С» витаминнаах иккис килиэһи бааһынай хаһаайыстыбатыгар шэфтэһин, түөрт куулу олоһуруттар. Ол түөрт куулу-

тан ортотунан уоннуу куулу хранилищеларыгар уктуохтарын толору сөп. Быйыл айылҕабыт үһүнэйигэ илгэлээх ардахтарынан биримэтигэр өһүттэ.

Детсад—кэлэр көлүнэбит дьолун сайдылаах уопастыбаһа бэлэмнииргэ акылааты уурсар тэрлэтэбит. Варвара Романовна үлэһит сылларыгар тугу көрдөрбүтүн кылгастык көбө түһүөһүн. 1972, 1974 сылларга детсадтар рчаастактары көрүүгэ иккис миэстээтээх. Оһо тэрлэтэлэрин иккис ардыгар күрэхтэһингэ иккис. 1975 сылга детсадтар кабинеттары көрүүгэ бастакы, үлэни тэрийиңгэ эмнэ бастакы. 1983-86 сылларга үргүлдү оройуоннаабы куоталаһыга бастакы миэстэттэн түспүтээбэ. 1984 сылга доруобуйа харыстабылын министростыттан республиканскай көрүүгэ, оһо ыарытын аччатыыга бочуотунай грамота. 1986-87 сылларга Нам райкомуттан грамота. Ити сылларга прикладной искусство баһыына, «Веселые нотки» күрэхтэһингэ иккис үһүс миэстэлэрдээх. 1980 сылга кадры бэлэмнээһингэ педучилищеттан грамота. Оһө 1994 сылга сүл бастык детсада буола сылдыһыттыах.

Варвара Романовна тус бэйэтэ 1986 сылга куоталаһы кыйылаһаа знагынан наһараадаламмыта. 1990 сыллаахха «Үлэ ветерана» мэтээли туппута. Эмиэ ити сылга РСФСР норуотун үөрэһиритин туйгуна знагы, махтал суругу ылаттаабыта. 1976-78 сылларга министростоттан түөрт грамота-

лаах, Ханна баһарар холобурдуулар: соботох генерал саллаата суох кыйыһы ситиспэт диир. Оттон бу улахан детсад үлэтин анардас биһир сэбидээсиди барытын үмүрү туппат. Биллэн турар, коллектив күүһүнэн ситилин оһоһулар. Итиннэ нитээччиттэн нээнкэтигэр тийэ, тас үлэһит, таһас сууһааччы, повар ороулаһара олус улахан. Ити иһиттэн аһааччылары салгып пат наадатыттан аһыһа дьону ааттатыламы: Протопопова Т.А., Жиркова Е.Н., Саввина Е.Г., Колесова М.Д. бу детсадтан туйгун нитээччи буолан бэйэтэ билгин иккис нүөмэрдээх детсад сэбидээсиди. Васильева-Сивцева Зинаида Петровна быйылгаанга диэри, олох тийэх сылларыгар тийэ, өр сылларга үтө суобастаахтык үлэһэн кэлиһин биһиргэ үлэһэбит дьүөгэлэрэ туох иһин умнуохтара суоһа.

Үгүһү элбэти лахсыһа барбакка түмүктээтэхпинэ, киһи күн сиригэр кэллэ да, туох дьобурдааһынан норуотун туһатыгар үлэһэн төһүннэһинэ, саха омук самнан биһирэ суоһа. Чаһынык-так бастыһынан 50 сүл—бу олус кырата суох бириэмэ, баттаһы манхатаһа саас, уопастыбаһа туһалаһын көрдөрөр саас. Дьахтар киһи сыһылаһына таһар саһа. Варвара Романовна, биэс уон саасынан!

Николай КОКОРЕВ,

КУЛЬТУРА СОНУНА

Эрийэ-буруйалар биир сыллара

Соторутаабыта Дьокуускайга «Самородок» спорт дыбарыаныгар Климентий Федоров салайааччылаах «Эрийэ-Буруйа» бөлөх бастаахыгар бэлиэтинир «Танцы-манцы-стоянцы-обниманцы» дини ааттаах шоу-дискотека буолан ааста. Аан бастаан шоуна аһыга Светлана Сергеева көрөөчүлэри бэйэтигэр ыгыртаан сыана аһыгар оһуохайдаатылар. Ити кэнигиттэн урукку үгүкүүлэргэ конкурсу ытылыһа. Ол курдук «Твист», «Ламбада», «Роки-ролл», «Рэл», «Тан-го» уонна «макарена» үгүкүүлэргэ күрэхтэстилээ. суальной хамаанда» дини Клим кэм да үөнэ-көйүүрэ баппакка, дьону күллэртээн ахан биэрдэ. Бу дискотекага 15 саастарыттан—90 саастарыгар дьэри кырдыа-бастар үгүкүүлүү кирибиттэр. Биир ошонньор үгүкүү конкурсугар бастаабытыгар Клим: «Олох 18 саастаах уол курдуккун!» дини дьэ-дьебэллэр. Онтон бары дьээн бэркэ билэр «Туни» бөлөх кэлэн дискотеканы салайан ытта. Бу биһиги биир дойдулаахпыт Нам уола Василий Колмогоров кыттыны ыла. Сотору саамай-саамай көрдөөх конкурсу ытылыһа. Манна «Саамай сек-онниүү буолла. Быһааран

кэпсээтэххэ: «Роса» быттылкатын ыланнар атахтарыгар кыбыгаллар, ол курдук ким түргэнник ыттар эбитий? дьээн. Өссө «Сымыты ыстаан иһинэн сүүрдүү», уонна, «уһун быа». Дьон «азартарыгар» кири-ниэр олох туох баар та-настарын устан кэбиспиттэрэ. Биирдэ көрбүпүт, дьэ-дьэлэр туруусуктаах эрэ сүүрэкэли сылдыбаллар. Дьэ энгин арааһынай туруусук бөбө! манган, эринэн, кыһыл харагата... Биһиги олох кэм да «быара» суох сыттыбыт Кыайылаахтарга арааһынай элбэх бириис туттардылар, хотторбуттарга - эл-биэх да элбэх туруусук

Н. ПРОТОПОПОВА, СГУ журналистика салаатын студентката.

КЫТАРАРЫ КЫЫННЬААМА,

БЫЛАБАЙГА БЫЛДЬАТЫМА

16-С ҮӨРЭХ ТҮПТЭ — СҮРЭХ ЧОПЧУТА

Алаас ахтылбана сахада бастатан туран түптэн санатар. Быдан былыргыттан ыла сайынгы хараан-быр-дыттан кыһилин-сүһүлүүн торбо буруону дьаа-дыһанан быһаннахпыт. Кини түптэ барахсан сыттыын да кэрэ буоллаба. Төнөлөөх ураанхай удьуорун сүргэтин көтөхпүтэ, дууһатын манньыппыта буолуой? Бу үтүө көстүүнү өлбөөдүпүт иһингэр аһыабыт айгырабыт сайыллыктарытыгар, үс күүстүт айыта уйулданаах отуларбытыгар, тэлгэнэ-тиэргэн күөнүгэр түптэлээһингэр курааны-тыагы болдомтобо ылаахтаах-пыт.

кытара кыынныбыт кутаанан күйбүүрданан куттаата. Тута баһаарынай көмө ыгырылла охсон, удаһыннаах быһылаан тахсара саба охсудунна. Бочуоттаах сынньаланга олоһор үлэ ветерана, ытык-табыллаах М. М. Лукин 5 саастаах сиэнэ «Пьеза» закигалканан оонньообута чуолкайданна. Оон туппас кырачааннартан, орой мэнигийээннэртэн испиискэни эрэ буолбакка, сигаретаны, газ билиитэтин уматар араас көрүүнээх, быһылаах закигалкалары эмиэ тэийиччи тутун.

17-С ҮӨРЭХ АБЫЛАННААХ АНАЛ МИЭСТЭ

Тэрилтэлэргэ, тугуу площадкаларыгар, пилорамаларга о. д. а. түмсүүлээх, күргүөмнээх үлэ-хамнас күөстүү ордулардыгар тобоостуох сиргэ анал табах-тыыр миэстэ бэлэмнэниэхтээх. Сайынны уһаара-кэйээрэ биллэбэт, улабата көстүбэт мэнэ халлаан аһыгар оһуһуллара ордук.

Быһылгы уйгулаах сайын долгулар урдууну— күөх оту тийээн таһааран, кырабаас олбуорга, күрүбэ-ха-һааба чөмчөтүү үгэниэтэ. Ити сылтан сыл аһыаһара дэлэйэн-элбээн иһэр. Ыаллар хара көлөһүннэрин тоһон, сыралаан сомсубут күндү быяннардын ходоһаба кэби-һэл хаалларартан туттуналлара нэһилиэнньэлээх пуун-нарга кутталлаах дьулаан быһыны-майгыны үөскэтэр. Быстах кыым кырабаһыттан уот аллан, тустаах ха-һаайыстыбанан хааччахтамакка, бүтүн бөһүөлөккэ үлүгүрдээх өрөкүйүү, кыаттарбат кытыасты тахсын сөп.

19-С ҮӨРЭХ ИНЧЭБЭЙ УМАЙАР

Биллэрин курдук уу, сиик сүүрбэһис үйэ дэлэйбит үтүө энергиятын кестүбэт сүүрээһин аһарынан электрчество тэриллэрин, ситимнэрин изоляцията илийдэ-бинэ, пробойдаан, ол аата дьөлө көтөн күлүмэхтэнэн, сыстыһан замыканиаһаан, кыһыл көмүс кыым кы-гыһааччы ыһыллар, үрүг көмүс толон үрүлэччи тохтор. Оту-үүнээһини үгүттээн, сир-дойдуу күөлүстөн, дьонго-сэргэбэ абыраллаах кылгас дохсуу этиннээх ардах кэнииттэн Граф Биэрэгиттэн суһал ыгыры кирибитэ. Буруону ПТУ преподавателэ Баишев И. И. түбөнэ көрөөт, секретары телефоннуурга сорулар. Бэ-йэтэ дьонун түмэн, аан күлүүһүн сыһыан кириэннэр умуруорууну сағалаан, тутуу быһаанна. Манна электрочит үрдүүн кырыһа шиферэ алдыаммытынан дьэ үрдэ саккырааччы тэстибит.

А. НОВГОРОДОВ.

УУС ТАРБАХ ЧОЧУЙУУТА В. СЫРОМЯТНИКОВ фотота.

ААБААЧЧЫГА ИНФОРМАЦИЯ 27 КИИИ ҮӨРЭНЭР

Үөрэх наадалааһын өй-Улууус дьаһалтата биир дөөн кэлин кэмгэ элбэх ки-тиийбэтэх, төгүрүк тулаа-баллаах дьыала. Улууус дьаһалтатын кытта дуоһабар түһэрсэн 27 киһи араас үөрэххэ үөрэнэ сыл-далаах идэбэ үөрэнэр дьон-дарственнай университеты-гар 10 обо, Госсулууспа Академиятыгар 7 киһи, Санкт-Петербургтаабы По-лярнай Академияга 2 онтон Охлопкова Т. Т. быһыл бү-дүү турарынан, индексация таабы Туризм Академияты-онгоһуллан, бу суумма үр-гар 1 обо, үлэ уонна соци-альнай сыһыаннаһылар Академияларын Дьокуускай-даабы филиалыгар 2 обо, гэр 200 мөлүйүнү көрбүт. үоннаабылар орто анал үө-рэхтэргэ үөрэнэллэр. Бэйэ инф.

М. К. АММОСОВ ААТЫНАН УЛУУСТААБЫ ФОНДА ТЭРИЙЭН БЫТАР БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОЙ ЛОТЕРЕЯ ООНЫНОРО ЧУГАААТА!

Урук биллэриллибитин курдук, М. К. Аммосов төрөөбүтэ 100 сылыгар аналлаах юбилейнай лотерея балаан ыйгар оонньононор. Бу дьонун сүүйүүлэрдээх лотереяны Нам улуунугар маннь аадырыстартан, дьонтон атыылаһаахтын сөп: Нам селота: Сибээс үзүлэ, Гастроном маһаһын, улууус дьаһал-татын дьэитин 103 №-дээх кабинета, мас универмаг, НПУ маһаһына, «Ленагаз» хонтуоратыгар Ядри-хинская Ариадна Платоновна. Хатырык —Рехлясов Егор Павлович Түбэ —Никонова Александра Саввична Модут —Матвеева Мария Гаврильевна Аппааны —Евсеева Марфа Степановна Бөтүг —Сүздолова Саргылана Павловна 2 Хомустаах —Эверстов Виктор Викторович Арбын —Ильина Елизавета Павловна Үөдэй —Соловьев Максим Дмитриевич Хамагата —Протопопова Фаина Исаевна Партизан —Корнилова Александра Семеновна 1 Хомустаах —Прокопьева Галина Николаевна Никольская —Новгородова Варвара Михайловна Көбөкөн —Жиркова Наталья Лаврентьевна Фрунзе —Ядрихинская Иван Гаврильевич Таастаах —Герасимов Василий Иванович.

Реклама • Биллэриилэр • Реклама

Продается трехкомнатная частично благоустроенная приватизированная квартира в центре с. Намцы. Звонить по телефону 21-246.

«Якутскэнерго» уонна «Якутгазпром» акцияларын атыылаһабын. Сыаналара: АК «Якутскэнерго» обыкновенная—105000 солк.; привилегированная 28000 солк. АО «Якутгазпром» обыкновенная 16000 солк. Покупая акции АО «Якутскэнерго» и АО «Якутгазпром». Тел.: 26-239 Хамагата.

Утерянный аттестат, выданный 18 июня 1996 г. Хатын-Арынской средней школой А № 012011 на имя Алексева Дмитрия Васильевича, считать недействительным.

ГЕРА СЫРДЫК КЭРИЭНГЭР

Биһиги, төрөппүттэрэ, балта, кэргэнэ, оҕото, хаан-уруу аймах дьонно, ыкса ыаллара, учууталлара, биригэр үөрэм-мит, үлэлээбит доботторо аһыа хааллыбыт. Гера оҕо эрдэбиттэн до-руобуйатынан аһаах этэ. Ол да иһин армияга сулууспа-лы барартан босхоломму-та. Дьокуускайга, Крымга, Ялтага санаторийдарга эм-тэнэ сылдыбыта. Оскуолаҕа үчүгэйдик үө-рэммитэ. Ордук тыл, ли-тература уруоктарын сөбү-лүүрэ. Сыты юмордаах этэ. «Бэлэм буол», «Ленин суола» хаһыаттарга оскуола сонуннарыттан суруксуттуу-ра, 1986 с. республикаҕа ытыллыбыт «Комсомоль-ская правда» күннэрин кыт-та алтыһа тэриллибит рес-публика эдэр корреспондент-нарын слетун кыттылааба. Улаатан да баран кинигэ, хаһыат, сурунаал кини арах-сыспат аргыһа этэ. Илгэн кэмигэр волейболдуура, бас-кетболлуура, футбол оон-ниуура, оскуолатын, нэһи-лиэтин чизинн көмүскээн күрэхтэһиллэргэ кыттар. 5 кылааһы бүтэриэбиттэн илдьэ барбыта абаккатын! «Тумачча» үлэ-сынньалан

лаабырыгар, кэлин Григо-рьев Тихон Тихонович сала-йар оҕуруотун биригээдэти-гэр сайын ахсын үлэлиирэ. Үчүгэй үлэтин, обществен-най үлэбэ көхтөөх кытты-тын иһин 1988 с. Украина-га Черкасы куоракка баран сынньанан, күүлэйдээн кэлэр путевканын наһараадаланан үөрөн-көтөн, билин-көрүү эбинэн кэлбитэ. Оскуоланы бүтэрэн анал идэтэ суох буолан олоххо бэйэтин суолун-иһин көр-дүү, була сатыыра. Ол кур-дук «Дьугдүүр көмүһэ» ГОК «Бамскай» артыалы-гар үлэли сылдьан геолог, горняк буолар бабата суох буолан салгы үөрэммэтэбэ. Аһыгы булар-талар, эргитэр-урбаттар идэни боруобалаан иһэн биһирээбэтэбэ. Быһыл сайын үөрэххэ туттарсар бағалааба. Гера ханна да үлэлээби-тин, сылдыбытын иһин араас омук дьонун кытта бэрт иллээхтик сылдыра. Нууччалык энкилэ суох ыраастык билэрэ, кэпсэтэрэ. Үлэбэ-хамнаска туругас-олоругас, киһи тылын ис-тимтиэ буолан дьон махта-лын ыла.

Герик ыһытын-хаһы-тын, айдаара-аймана, эти-һэ-охсуһа сылдыры ис-иниттэн сөбүлээбэт этэ. Ки-ни бу сире олобу тулалыыр эйгэни дьону-сэргэни тап-тыра холкүтүк, чуумпүтүк, налыччы-наскыччы, нарын-нык. Оҕобут кылгас оловор сү-рэхтээх үлэһит, сырдык ыраас дууһалаах, көнө үтө майгылаах, эйбэс-сайбаас буолан дьон-сэргэ, эдэр-эмэн убаастыыра, таптыыра. Орто дойдуга төрөөн аас-пыт бэлиэтин таптыыр кы-һын Ньургуйаанатын көр-сөн, ыал буолан, амаара аба буолар дьолун билбитэ. Олоһун салгыыр суол хаал-ларан барда. Аһы Герик биһигини кыт-та хаһан да үөрбөт-көппөт Курдуук күндү киһибитин. оҕобутун, убайбын, аҕабы-тын, эйгин суохтуохпүт, аттыбытыгар эн баарын курдук саньахпыт. Уһун кэмнэргэ быралыйар бы-растын.

Төрөппүттэрэ, балта, кэргэнэ, оҕото.

Редактор В. Г. КАСЬЯНОВ. ОТДЕЛИАР информация, сурук; төрүт культура —21496, иллюстрация уонна реклама (секретариат) — 21640, Бухгалтерия — 21141. «Нам» телерадиостудия — 21632. Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэбитин, дьэбит аадырыһын чуолкай ыйын. Автор этэрэ мэлдьи хаһыат санаатыннын биир буолуохтаах дьэн буолбат.

«Энсиэли»—Нам улуунун хаһыата; 678040, Саха Республикага, Нам с., Октябрьскай ул. 1. Учредителлэр: Нам улуунун дьаһалтата, «Саха-полиграфиздат» национальная компания. С. Р. бэчээт уонна маассабай информация көнү-лүн көмүскүүр региональной инспекциятынан регис-трацияламмыт № Я 0085. Нам улуунун типографията: 678040, Нам с., Ленскэй ул., 85. Формата А3. Кээмэйэ 1,0 бөч. лист. Нэдиэлэбэ үстэ тахсар. Индексэ 54889 Тираһа 1487. Бэчээттэниэ 28.07.97 с. Сакааһын №-рэ 81.